

УДК 336.71

Швець Н. Р.
Юшкалюк А. А.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

БАНКІВСЬКИЙ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Розглянуто загальні питання визначення сутності економічної категорії «ризик», досліджуються теоретичні та практичні аспекти функціонування системи ризик-менеджменту банків. Виявлено, що важливим елементом ефективної системи ризик-менеджменту має стати інтегральний показник ризику банку, який би враховував взаємний вплив окремих ризик-подій на ефективність діяльності банківської установи. Особлива увага приділяється аналізу макроризиків на рівні функціонування банківської системи України загалом та виявлення недоліків системи ризик-менеджменту банківських установ України на мезорівні.

Ключові слова: банківська система, ризик, інтегральний ризик, ризик-менеджмент, фактори ризиків, проблеми банківського ризик-менеджменту.

Постановка проблеми. Банківську діяльність неможливо уявити без ризику, адже ризик особливо притаманний у сфері діяльності банківських установ України. Значна девальвація гривні, спад в економіці, військові дії у східному регіоні та анексія АР Крим, падіння кредитоспроможності клієнтів, масовий відтік коштів фізичних та юридичних осіб та недостатній рівень корпоративного управління зумовили серію дефолтів банківських установ та погіршення стану банківського сектору України в цілому. У цьому разі виникає гостра потреба в удосконаленні та адаптації системи ризик-менеджменту вітчизняних банків до сучасних фінансово-економічних та політичних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти ризик-менеджменту банківських установ та проблеми його функціонування висвітлені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як П.С. Роуз, Дж. Сінкі, Р.В. Лавров, Л.О. Примостка, О.А. Криклій, Н.Г. Маслак, О.М. Пожар, Н.В. Тарасевич, Я.П. Квач, В.М. Орлов, В.Л. Кльоба та ін. Згадані вчені внесли великий вклад у розробку теоретичних та практичних аспектів аналізу та управління банківськими ризиками.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У переважній більшості наукових інтереси стосуються питань окремих ризиків банківської діяльності: кредитного ризику, формування оптимального інвестиційного портфеля, операційного ризику тощо. Проте недостатність теоретичних і практичних розробок щодо методики визначення ризиків і побудови інтегральної системи ризик-менеджменту вказує на необхідність подальших досліджень.

Метою статті є аналіз ризиків сучасної банківської системи та виявлення недоліків системи ризик-менеджменту банківських установ України в умовах фінансово-економічної та політичної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Ризик є складовою банківської діяльності, оскільки для неї, як і для будь-якої фінансово-економічної діяльності, характерним є високий рівень залежності прийняття управлінських рішень від значної кількості факторів та дій контрагентів, котрі важко передбачити з необхідною точністю. Фактично кожній з банківських послуг характерним є один або кілька ризиків: кредитування та відкриття депозитів, інвестування капіталу в цінні папери, факторинг, лізинг. Щодня банком здійснюються як активні, так і пасивні операції, внаслідок яких виникають специфічні банківські ризики – незбалансованої ліквідності, операційного розриву. Крім того з ризиками пов'язана діяльність структурних підрозділів банку, застосування інформаційно-комунікаційних систем, функціонування

служб контролю, вивчення ринку та ін. Також банківську діяльність супроводжують політичні та економічні ризики: невідповідність вимогам державного регулювання, обов'язковість виконання вказівок законодавця, контроль за банківською сферою спеціалізованими органами державного нагляду.

У сучасній науковій літературі подаються різні визначення банківських ризиків. Так, Л. Примостка [2, с. 38] розглядає ризик як ймовірність недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників. Згідно Л. Бондаренка [4, с. 8], ризик являє собою можливість прийняття раціонального чи нераціонального управлінського рішення, в рамках якого можна дати вірогідну кількісну і/або якісну оцінку дії факторів і, як наслідок, отримати один з трьох економічних результатів: позитивний (прибуток), нульовий або негативний (збиток). В. Подчєсова [8, с. 968] підкреслює, що банківські ризики відображають невизначеність, пов'язану з проявом конкурентної боротьби як між банками, так й іншими учасниками ринку, що відбивається на сталості руху фінансових потоків та зміні обсягів фінансових ресурсів банку. За дослідженням А. Єпіфанова, Т. Васильєвої, С. Козьменка [3, с. 25] банківський ризик – це кількісно оцінена ймовірність невідповідності обсягових, просторових та часових параметрів фінансових потоків банку очікуванню, яка формується у результаті цілеспрямованої дії або бездіяльності зацікавлених суб'єктів економічних відносин, що відбивається на зміні його фінансового стану та динаміки розвитку. Національний банк визначає банківський ризик за його впливом на капітал і надходження, а саме як ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку [1]. На нашу думку, під ризиками варто розуміти настання або ймовірність настання ряду несприятливих подій, які можуть спричинити збитки у вигляді втрати або знецінення активів банку, додаткових витрат, банкрутство, або ж упущену вигоду у вигляді прибутку.

Банківські ризики являють собою цілісну систему, кількісний і якісний склад якої динамічно змінюється. Це обумовлює потребу в комплексній класифікації ризиків банківської діяльності.

Проблематика та методологія ризиків банківської діяльності широко досліджуються зарубіжними науковцями. Основні документи, якими керуються ризик-менеджери західних банків, розробляються Базельським комітетом по банківському нагляду (Basle Committee on Banking Supervision). Такими, що найбільш повно класифікують ризики, є «Основні положення з управ-

ління ризиками деривативів» (Risk Management Guidelines for Derivatives) [7, с. 247]. Ці положення відображають стандартні підходи західних банкірів до класифікації банківських ризиків. В них виділені такі види ризиків:

- кредитний ризик, який визначається як ризик того, що контрагент не буде здійснювати виплати за своїми зобов'язаннями;

- ринковий ризик, включаючи валютний, фондовий та відсотковий (в ряді випадків виділяються окремо), який визначається як ризик для фінансового стану банку, що виникає внаслідок негативних змін в рівнях чи мінливості ринкових цін;

- ризик втрати ліквідності, який включає ризик, пов'язаний із ліквідністю специфічних ринкових продуктів, та ризик загального неплатежу;

- операційний ризик, який визначається як ризик того, що недоліки інформаційних систем чи внутрішнього контролю призведуть до непередбачуваних втрат;

- юридичний (правовий) ризик, який визначається як ризик того, що контракти не матимуть юридичної сили або будуть складені некоректно.

Всі ці ризики включають в себе ряд інших ризиків, а саме: операційний ризик – ризик обману, ризик аварій, ризик стихійних лих; кредитний ризик – ризик неповернення основної суми кредиту, ризик позичальника; ринковий ризик – процентний ризик, валютний ризик та ін.

Проте окремим країнам притаманна своя класифікація ризиків та їх відокремлення. Так, Національний банк України виділяє аж дев'ять категорій ризиків [1]: кредитний ризик; ризик ліквідності; ризик зміни процентної ставки; ринковий ризик; валютний ризик; операційно-технологічний ризик; ризик репутації; юридичний ризик; стратегічний ризик.

Як ми бачимо, в міжнародній практиці управління банківськими ризиками менеджмент банку намагається об'єднати декілька ризиків в одне ціле для дослідження їх комплексного впливу на банківську установу. На нашу думку, надмірне ускладнення ієрархії банківських ризиків призводить до неможливості виконання такою класифікацією своєї основної функції – створення умов для ефективного ризик-менеджменту.

По мірі еволюції самих ризиків відбувся і розвиток ризик-менеджменту, який є необхідним практично в будь-якій діяльності, а особливо в банківській. Ризик-менеджмент можна розглядати як цілеспрямовану дію на розвиток банківської діяльності та мінімізацію збитків, які пов'язані з різноманітними ризиками, що супроводжують банківську діяльність [6, с. 164]. Управління ризиками – це процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями (видами) ризиків [1].

Як свідчить міжнародна практика, ефективна система ризик-менеджменту приносить для банку ряд переваг, а саме: підвищує якість стратегічного планування; дозволяє уникати вартісних несподіванок; поліпшує ефективність роботи комерційного банку; дає змогу оптимально використовувати ресурси; сприяє більшій відкритості діяльності керівництва і покращує комунікації; забезпечує вище керівництво стислим оглядом головних ризиків та інформацією про ресурси, що виділені для впливу на високі ризики; надає менеджерам ефективну і послідовну методологію вивчення ризиків; удосконалює ведення обліку; орієнтує топ-менеджмент на використання факторів ризик-можливостей з метою підвищення вартості банку [5, с. 189].

На нашу думку, важливим елементом такої моделі має стати інтегральний показник ризику банку, оскільки досить часто зустрічається спільна і одночасна дія сукупності окремих банківських ризиків та формування внаслідок цього певного сумісного ризик-ефекту у вигляді адитивної або мультиплікативної суперпозиції окремих різновидів банківських ризиків. Так, наявність множини банківських ризиків з погляду розвитку банківської діяльності зумовлює можливість зростання загального обсягу очікуваних втрат під впливом ефекту взаємодії окремих ризик-подій. Отже, накладання ризик-подій та їх взаємний вплив обумовлюють кумулятивний ріст втрат банку. Як наслідок, доцільною є розробка інтегрального ризику, який враховував взаємний вплив окремих ризик-подій.

Далі спробуємо окреслити фактори ризиків, сукупність яких утворила критичну масу і спричинила формування кризового поля в банківському секторі та на фінансовому ринку України в цілому:

- знецінення національної валюти і дестабілізація курсу гривні виявилися у вигляді стрімкої, обвальної девальвації гривні. В Україні в період з лютого 2014 р. по червень 2015 р. гривня девальвувала на 163.8%: від 7.99 грн. до 21.08 грн. за 1 дол. США. Через застосування НБУ низки інструментів для врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України відбулось зменшення міжнародних резервів Національного банку України. Процес зменшення міжнародних резервів Нацбанку України триває від серпня 2008 р. (тоді їх обсяг досягав найбільшої відмітки у 38062 млн. дол. США.) і дотепер. На 1 червня 2015 р. міжнародні резерви НБУ становили 9918 млн. дол. США [9]. Так, НБУ дедалі важче виходить на міжбанківський валютний ринок і підтримувати курс гривні. Ситуація ускладнюється ще й тим, що структура золотовалютних запасів Нацбанку погіршується. Хоч реальна інформація щодо складу та якості міжнародних резервів є закритою, можна припустити, що активи, у яких НБУ тримає більшу частину цих резервів, не мають достатньої ліквідності. Відповідно, це створює ще більші проблеми відносно можливості НБУ гарантувати стабільний курс гривні, не кажучи вже про те, щоб його зміцнити;

- високий рівень інфляції. Базова інфляція в травні 2015 р. сповільнилася другий місяць поспіль – до 1.9% (46.5% у річному вимірі), за врахуванням сезонного чинника була найнижчою за останні дев'ять місяців – 1.5% [9]. Зниження інфляційного тиску було обумовлено стабілізацією ситуації на валютному ринку, яка супроводжувалася укріпленням курсу гривні до долара США протягом березня – травня 2015 р. (середньозважений курс на міжбанківському ринку за цей період ревальвував на 15.5%). У результаті суттєво зменшився вплив відкладених ефектів лютневої девальвації, та спостерігалось зниження цін на товари, які швидко реагують на курсові коливання (автомобілі, окремі види палива, побутової техніки та фармацевтичної продукції). Індекс цін виробників у травні знизився на 0.4%, зростання ІЦВ у річному вимірі сповільнилося до 42.0% [9]. Незважаючи на незначне сповільнення інфляції, банківській системі все ще притаманний високий ризик інфляції, який має значний вплив на систему ціноутворення банківських послуг та вартість банківських активів і акціонерного капіталу банків;

- низька якість банківських активів, включаючи значний обсяг і питому вагу простроченої заборгованості. Так, активи банків України станом на 1 травня 2015 р. склали 1348.3 млрд. грн. (станом на 1 січня 2015 р. – 1316.8 млрд. грн.) [9].

У порівнянні із квітнем 2015 р. знизились на 92.1 млрд. грн., або на 6.4%. Відповідно, структура загальних активів на 1 травня 2015 р. є такою: високоліквідні активи – 9.8%; вкладення в цінні папери – 10.5%; кредитні операції – 64.7%; інші активи 15%. Відбулося значне скорочення наданих кредитів. Станом на 1 червня 2015р. кредити надані в національній валюті зменшилися на 2.8% (з початку року – на 8.1%) – до 499.2 млрд. грн., а кредити в іноземній валюті скоротилися за місяць на 1.5% (з початку року – на 8.7%) – до 27.4 млрд. дол. США (у доларовому еквіваленті) [9].

Значне погіршення якості кредитного портфелю банків України зумовлене зростанням частки проблемних кредитів (станом на 1 травня 2015 р. – 18.1%, або 194.4 млрд. грн. [9]) у сукупному обсязі кредитів. Унаслідок зростання рівня негативно класифікованої заборгованості банки змушені були створювати значні резерви за активними операціями (станом на 1 травня 2015 р. – 311.4 млрд. грн. [9]), що неминуче негативно вплинуло на рівень капіталізації банківських установ. В умовах зниження рівня капіталізації та зростання ризику ліквідності банки мають високий кредитний ризик, причиною зростання якого є ліберальні підходи банків до оцінки платоспроможності позичальників, формуванні резервів на покриття кредитних ризиків та відсутність забезпечення ефективної роботи з проблемними активами;

– значне зниження обсягу високоліквідних коштів, зниження нормативів ліквідності та зростання кількості їх порушень. Незначний обсяг високоліквідних коштів підвищує ризик ліквідності і може створити загрозу щодо своєчасного виконання банками своїх зобов'язань перед вкладниками і кредиторами. За I квартал 2015 р. спостерігалосся істотне погіршення платоспроможності значної кількості банків, що було спровоковане перш за все відтоком депозитів (рівень недовіри до вітчизняних банків зараз перевищує 90%) і зниженням ліквідності робочих активів. Станом на 1 червня 2015 р. обсяг депозитів, залучених в національній валюті, збільшився на 0.1% (з початку року зменшився на 4.9%) – до 348.1 млрд. грн., а депозити в іноземній валюті за місяць знизилися на 3.0% (з початку року – на 17.9%) – до 16.0 млрд. дол. США (у доларовому еквіваленті) [9]. Незважаючи на скорочення обсягу депозитів протягом року, зобов'язання банків України станом на 1 травня 2015 р. зросли на 7.67% і склали 1258.5 млрд. грн. (на 1 січня 2015 р. – 1168.8 млрд. грн.) [9]. Зростання співвідношення наданих кредитів до депозитів клієнтів та зростання розбалансованості активів і пасивів за строками, високі концентрації за активними і пасивними операціями, незабезпечення ефективного управління активами і пасивами, використання коротких ресурсів для надання довгострокових кредитів, що, у свою чергу, призвело до дефіциту ліквідності та зростання ризиків;

– розмір власного капіталу. Чим він більший, тим банк стійкіший і тим більші ризики він готовий прийняти. Великий розмір власного капіталу банку говорить про фінансову стійкість банку і про наміри власників розвивати грошово-кредитну установу, і, навпаки, зменшення такого капіталу говорить про плани банку скоротити свою діяльність або втратити стабільність. Так, станом на 1 травня 2015 р. капітал банків України склав 89.8 млрд. грн., або 6.6% пасивів банків (на початок року – 148 млрд. грн.). Статутний капітал банків склав 197.9 млрд. грн. Регулятивний капітал знизився на 87.9 млрд. грн., або на 46.5% – до 100.9 млрд. грн. (на початок року – 188.9 млрд. грн.). Норматив достатності (адекват-

ності) регулятивного капіталу впав на 7.76 в. п. – до 7.84% [9];

– низький рівень доходів банків та високі витрати. Так, доходи банків станом на 1 травня 2015 р. порівняно з 1 січня 2015 р. скоротилися на 55.7% – до 93 млрд. грн., витрати, в свою чергу, скоротилися на 33.2% – до 175.6 млрд. грн. За підсумками I кварталу 2015 р. фінансовий результат банківської системи України був від'ємний, загальний збиток склав 80.9 млрд. грн. (80% з них було сформовано неплатоспроможними банками). Станом на 1 травня 2015 р. загальний збиток склав 82.6 млрд. грн. [9]. Від'ємний фінансовий результат банків сформувався насамперед за рахунок суттєвих обсягів відрахувань у резерви на можливі втрати від активних операцій (у загальному обсязі витрат відрахування в резерви склали 72.2%), зокрема, за кредитами позичальників, платоспроможність яких погіршилася;

– недосконале корпоративне управління, у тому числі: неефективний розподіл обов'язків, розмежування повноважень, організація внутрішньобанківських перевірок та значні спекуляції інсайдерів; відсутність ефективного управління адміністративними, процентними, іншими операційними витратами та підтримки показників рентабельності діяльності на достатньому рівні; недотримання нормативних вимог НБУ та банківського законодавства та багато інших факторів сформували кризове поле в банківському секторі.

Своєчасне попередження цих ризиків, правильне оцінювання й управління ними дало б змогу уникнути або значно зменшити неминучі втрати, які виникли у банківській діяльності за сучасних умов фінансово-економічної та політичної нестабільності. Високі ризики банківської діяльності в Україні, які мають системний характер, зумовлюють необхідність накопичення банками додаткових обсягів капіталу й резервів та стримують відновлення кредитування, збільшують відтік депозитів, перешкоджають відновленню доходності банківської діяльності, що гальмує вихід банківської системи із кризового стану.

Ризик-менеджмент, як мобільний напрямок банківської діяльності, повинен адекватно відповідати на сучасні тенденції розвитку у банківській сфері, бути готовим протистояти кризі, адаптуватися до зміни зовнішніх та внутрішніх ризиків або виникненню нових, слугувати своєрідним механізмом захисту інтересів банку та необхідною умовою для вибору оптимальних фінансових рішень.

Українській банківській системі притаманний ряд проблем банківського ризик-менеджменту, вирішення яких сприятиме підвищенню конкурентоздатності українських банків і створенню в країні банківської системи світового рівня. Такими проблемами є:

– відсутність розвинутої інфраструктури ризик-менеджменту (тобто інститутів та інструментів для управління банківськими ризиками), чітко налагодженого організаційного забезпечення ризик-менеджменту та розподілу функцій, обов'язків, повноважень та відповідальності з управління ризиками;

– проблеми формалізації методології та технологій управління ризиками;

– відсутність раціональної системи внутрішньобанківських нормативних документів щодо ризик-менеджменту;

– ненадійність механізмів хеджування і страхування ризиків, а також проблеми формування банківських резервів;

– необґрунтованість політики банку в частині врахування ризиків при розробці цінової та гро-

шово-кредитної політики, формуванні структури капіталу;

– нездатність багатьох банків забезпечити оптимальне співвідношення між дохідністю банківських операцій та їх ризиковістю, ефективного управління адміністративними, процентними, іншими операційними витратами і, як наслідок, відсутність прибуткової діяльності та підтримки показників рентабельності діяльності на достатньому рівні;

– відсутність та недостатня ефективність функціонування служб внутрішнього контролю ризик-менеджменту, який дозволяє забезпечити ефективність та законність банківських операцій, точність і достовірність інформації, необхідної ризик-менеджерам для ефективного управління ризиками банку та точного і швидкого прийняття управлінських рішень;

– недостатній рівень інформаційного забезпечення у банківській діяльності – незадовільне забезпечення банку оперативною і достатньою інформацією, новими методами її опрацювання, щоб своєчасно вживати необхідних організаційних та фінансових заходів щодо забезпечення стабільності, надійності кредитної установи під час управління ризиками;

– відсутність інтегральної системи ризик-менеджменту, яка б забезпечувала надійний процес виявлення, оцінки, контролю та моніторингу всіх видів ризику (з урахуванням їхнього взаємного впливу), як на рівні установи в цілому, так і на рівні окремих підрозділів.

Як ми бачимо, в умовах посилення ролі та зростання соціальної спрямованості банківської системи постає необхідність у імплементації інноваційних підходів щодо подальшого розвитку українського ризик-менеджменту та застосування нагальних заходів для вирішення даних проблем. Нинішня ситуація на фінансовому ринку свідчить про загальне погіршення стану банківської системи та скорочення масштабів банківської діяльності (станом на 1 травня 2015 р. в Україні здійснюють діяльність 145 банків, 41 банк знаходиться на стадії ліквідації), що, у свою чергу, приводить до негативних наслідків для економіки України в цілому.

Висновки і пропозиції. Дані проблеми, які стоять перед ризик-менеджментом українських банків, не є неподоланими. Вони потребують лише формалізації і цілеспрямованої роботи як наглядових органів, так і самих банківських установ. Сучасний ризик-менеджмент повинен адекватно відповідати на сучасні тенденції розвитку у банківській сфері, бути готовим протистояти фінансово-економічній та політичній кризам, адаптуватися до майбутніх змін, слугувати своєрідним механізмом захисту як інтересів банку, так і інтересів його клієнтів. Тільки високий професіоналізм і накопичений практичний досвід зарубіжних країн дозволять ризик-менеджерам вирішити усі нагальні і передбачити майбутні проблеми банківської діяльності, сформувати повноцінну банківську систему, яка буде здійснювати сприяння активному ринковому розвитку економіки України.

Список літератури:

1. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках : постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004 р. № 361 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1045.5945.0>.
2. Примостка Л.О., Чуб П.М., Карчева Г.Т. та ін. Управління банківськими ризиками : [навч. посіб.] / [Л.О. Примостка, П.М. Чуб, Г.Т. Карчева та ін.] ; за заг. ред. д. е. н., проф. Л.О. Примостки. – К. : КНЕУ, 2007. – 600 с.
3. Єпіфанов А.О., Васильєва Т.А., Козьменко С.М. та ін. Управління ризиками банків : [монографія] : у 2-х т. Т. 1 : Управління ризиками базових банківських операцій / [А.О. Єпіфанов, Т.А. Васильєва, С.М. Козьменко та ін.] ; за ред. д. е. н., проф. А.О. Єпіфанова і д. е. н., проф. Т.А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 283 с.
4. Бондаренко Л.А. Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного банку : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Л.А. Бондаренко. – К. : КНЕУ, 2007. – 23 с.
5. Кльоба В.Л. Вдосконалення ризик-менеджменту комерційного банку / В.Л. Кльоба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – № 19. – С. 187–196.
6. Кузьмак О.М. Ефективна система ризик-менеджменту як дієвий засіб забезпечення стійкості банківських установ / О.М. Кузьмак // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2011. – № 2. – Т. 2. – С. 164–166.
7. Павлович Ю.В. Види ризиків комерційного банку та удосконалення їх класифікації / Ю.В. Павлович // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць Української академії банківської справи Національного банку України. – Суми, 2005. – Т. 13. – С. 247–253.
8. Подчесова В.Ю. Управління кредитними ризиками та шляхи їх мінімізації / В.Ю. Подчесова // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. – Вип. 205. – Т. 4. – С. 967–972.
9. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

Швец Н. Р.

Юшкалюк А. А.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

БАНКОВСКИЙ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТ В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И ПОЛИТИЧЕСКОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Резюме

Рассмотрены общие вопросы определения сущности экономической категории «риск», исследуются теоретические и практические аспекты функционирования системы риск-менеджмента банков. Обнаружено, что важным элементом эффективной системы риск-менеджмента должен стать интегральный показатель риска банка, учитывающего взаимное влияние отдельных риск-событий на эффективность деятельности банковского учреждения. Особое внимание уделяется анализу макрорисков на уровне функционирования банковской системы Украины в целом и выявления недостатков системы риск-менеджмента банковских учреждений Украины на мезоуровне.

Ключевые слова: банковская система, риски, интегральный риск, риск-менеджмент, факторы риска, проблемы банковского риск-менеджмента.

Shvez N. R.
Yushkaliuk A. A.
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

BANKING RISK MANAGEMENT IN THE CONDITIONS OF FINANCIAL, ECONOMIC AND POLITICAL INSTABILITY IN UKRAINE

Summary

The article discusses the general issues of definition of the economic category essence «risks», examines the theoretical and practical aspects of the system functioning of risk management in banks. It is revealed that an important element of an effective system of risk management must become an integrated indicator of bank risk, which would take into account the mutual influence of individual risk events on the efficiency of banking institutions. Special attention is paid to the analysis of macro risks on the level of functioning of the banking system of Ukraine in general and the identification of deficiencies in the risk management system of banking institutions in Ukraine at the meso-level.

Keywords: banking system, risk, integrated risk, risk management, risk factors, problems in the banking risk management.

УДК 368.023.1:330.322.3

Шевченко В. І.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

СКАДОВІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Досліджено особливості формування інвестиційної стратегії страхових компаній у розвинутих країнах світу та в Україні. Зроблено висновок, що в розвинутих країнах страхові компанії беруть досить активну участь у функціонуванні ринку капіталу, проте в Україні вони майже не приймають участі в цих процесах. **Ключові слова:** страхування, страховий ринок, інвестиційний портфель, стратегія, фінансовий ринок, цінні папери.

Постановка проблеми. В розвинених країнах (США, Великобританія, Німеччина) і деяких країнах, що розвиваються (Китай, Індія), страхові компанії є лідерами небанківського інституційного інвестування завдяки акумулюванню значних обсягів інвестиційних ресурсів в процесі надання страхових послуг. На частку страхового сектора в розвинених країнах світу припадає більше половини всіх інвестицій, наприклад, у Великобританії ця цифра сягає 53%.

Необхідність інвестування капіталу в дозволені законодавством активи зумовлена самою специфікою страхування, адже страховики зобов'язані здійснити збереження та нагромадження акумульованих коштів протягом тривалого періоду часу. Джерелами інвестиційних ресурсів страховиків є кошти страхових резервів та їх власний капітал, в складі якого основне місце займають статутний капітал і прибуток. Зважена інвестиційна політика страхових компаній виправдовує себе, особливо під час економічної нестабільності. Починаючи з 2008 р., багато банків світу або були націоналізовані державою, або взагалі припинили своє існування, тоді як жодна з великих страхових компаній не зазнала суттєвих втрат.

Як свідчить світовий досвід, інвестиційна діяльність є вагомою складовою операцій, здійснюваних страховими компаніями [1]. З одного боку, вони самі здатні виконувати функції інституціональних інвесторів, мобілізуючи значну частину фінансових коштів юридичних і фізичних осіб та спрямовуючи їх на різні види інвестицій. З іншого боку, за допомогою відповідних інструментів такі компанії здатні забезпечити стимулювання інвестиційної активності через здійснення процедур по страхуванню різних зобов'язань.

Аналіз діяльності українських страховиків на фінансовому ринку свідчить про їх слабкий вплив

на інвестиційний процес в країні. Інвестиційна складова у вітчизняних страховиків не є пріоритетною сферою діяльності на фінансовому ринку. Питома вага загальних активів страхових компаній в ВВП України на початок 2014 р. становила лише 4,6%, тоді як в розвинутих країнах світу цей показник сягає 8–12% [2]. Недостатній розвиток страхування в Україні обмежує інвестиційний потенціал страхових компаній та їх роль в фінансуванні економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість наукових робіт присвячена проблемам формування інвестиційної діяльності страхових компаній. Значний внесок у вивчення цього питання зробили такі дослідники, як В.Д. Базилевич, А.В. Василенко, І.Ю. Герасимова, С.С. Осадець, Р. Пікус [3], І.М. Цуркан [1], С. Черкасова [2] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на певну кількість досліджень, недостатньо уваги приділено такому аспекту, як інвестиційні стратегії страхових компаній країн з розвинутою економікою, що потребує подальших досліджень.

Метою статті є дослідження різноманітних аспектів формування інвестиційної стратегії страховими компаніями розвинутих країн світу та визначення факторів, що обумовлюють слабку ефективність інвестиційної діяльності страхових компаній України.

Виклад основного матеріалу. Страховики є інституціональними інвесторами, які акумулюють значні фінансові ресурси, тому страховий сектор є досить важливим для розвитку економіки будь-якої країни. Принципова відмінність процесу реалізації страхової послуги від аналогічного процесу в інших видах підприємництва полягає в тому, що звичайне підприємство спочатку здійснює певні вкладення в організацію виробництва